

ВИДАТНІ ІСТОРИКИ-АРХІВІСТИ США ТА ЇХ ВНЕСОК У ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО НАДБАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ НАЦІЇ

Статтю присвячено виникненню і розвитку архівної справи в регіонах Сполучених Штатів Америки. Автор доходить висновку, що головним результатом діяльності американських учених істориків, архівістів, юристів, бібліотекарів стало створення системи архівних установ регіонального рівня, впровадження досягнень європейської архівознавчої думки в американську архівну практику і формування власних методів і підходів роботи.

Ключові слова: США, штат, архів, історичне товариство, історик, архівіст, юрист, бібліотекар.

Статья посвящена возникновению и развитию архивного дела в регионах Соединенных Штатов Америки. Автор приходит к выводу, что главным результатом деятельности американских ученых – историков, архивистов, юристов, библиотекарей стало создание системы архивных учреждений регионального уровня, внедрение достижений архивоведческой мысли в американскую архивную практику и формирование собственных методов и подходов работы.

Ключевые слова: США, штат, архив, историческое общество, историк, архивист, юрист, библиотекарь.

Article is devoted to occurrence and development of an archival affair in regions of the United States of America. The author comes to a conclusion, that the main result of activity of the American scientists – historians, archivists, lawyers, librarians became creation of system of archival establishments of a regional level, Introduction of achievements of a science in the American archival practice and formation of own methods and approaches of work.

Key words: the USA, state, archive, a historical society, the historian, the archivist, the lawyer, the librarian.

Зародження і розвиток архівної науки і галузі у Сполучених Штатах Америки позначений яскравими іменами істориків і архівістів, завдяки вагомому внеску яких американській нації вдалося зберегти історичні джерела минулого і утворити архівні інституції для забезпечення збереженості документів сучасної епохи. Активний інтерес до їх наукового доробку та практичної діяльності в українській архівістиці виник на тлі формування школи зарубіжного архівознавства в Україні на початку XXI століття. Автор вже не вперше звертається до цієї тематики [1] і цього разу спрямовує свої зусилля на висвітлення подвижницької організаційної діяльності вчених регіонального рівня і їх ролі у створенні архівів штатів. Безперечно, що в США наявний комплекс літератури, яка висвітлює діяльність архівістів регіонального рівня і історію архівів штатів. На теренах пострадянського простору дана проблематика висвітлюється вперше.

Архіви (йдеться про документальні комплекси, а не про архівні установи) починають формуватись в Америці ще у колоніальний період (1607-1775) в органах влади, заснованих англійськими, іспанськими,

французькими, нідерландськими колонізаторами, органах місцевого самоуправління, судах, релігійних і освітніх закладах. Це були неупорядковані, розпорошені по різних установам документальні комплекси, які ще довго зберігалися у незадовільних умовах і втрачалися через пожежі, війни, недбале зберігання, крадіжки. У листі від 26 травня 1760 р. губернатор Меріленда Гораціо Шарп написав 2-ому лорду Балтимору Сесіліусу Калверту, що незважаючи на всі зусилля по захисту документів, більшість матеріалів, датованих періодом до 1703 року, збереглася дуже погано, деякі знищені вогнем, інші загублені, тому написати історію Меріленда на підставі лише тих документів, що наявні у провінції, не виявляється можливим [2]. Першу бібліотеку, яка зберігала не тільки книги, а й урядові документи, на теренах Америки засновано 1717 р. за розпорядженням Британського уряду.

У період війни за незалежність колонії були вимушені рятувати свої документи від англійців. Джорджія евакуювала документи до Савани і далі до Чарльстона, Південна Кароліна – до Балтимора, Північна Кароліна переховувала документи у каретах або закопувала у землю, Делавер завантажив свої

документи на човен і під час атаки вони були захоплені англійцями. Рада Безпеки Меріленда 1776 р. вивезла документи Офісу інтенданта до Верхнього Мальборо, що в окрузі Принц Джордж, 1777 р. туди ж були направлені документи Земельного офісу, Секретаря штату, Провінційного суду. У березні 1778 р., коли загроза нападу Британського флоту минула, документи повернули до Аннаполіса, але згодом під час висадки біля Норфолка 3-х тисячного корпусу генерала Олександра Леслі, документи знов довелося евакуювати. Штат Меріленд постраждав від експедиції Британського флоту частково: британська армія захопила і вивезла до Нью-Йорка лише документи округу Сессіл. За вивезення документів із американських колоній відповідав сер Гай Карлтон, у той час губернатор Британської Північної Америки. Британців в основному цікавили документи про права власності на земельні володіння, оскільки без них неможливо було визначитись із кордонами земель «лоялістів» і «патріотів». Частково документи були повернуті британцями після підписання Паризького договору (1783), частково – опинились у британських архівах або були втрачені [3].

Аналогічна ситуація склалася й у іспанських, мексиканських та французьких володіннях на півдні сучасних США: Флориді, Нью-Мексико, Каліфорнії, Луїзіані, Техасі. У зв'язку із переходом цих територій від країни до країни, передавались або перехоплювались і їх документи. Наприклад, документи Луїзіани виявилися розпорошеними по архівах Франції, Іспанії, Куби (Гавана) і Мексики [4]. То ж з утворенням Бібліотеки Конгресу США, Американського історичного товариства, історичних товариств штатів, Карнегі-інституту американські вчені значну увагу приділили виявленню, описуванню, копіюванню документів в архівах Великобританії, Франції, Іспанії, Мексики.

У ході конституційного процесу у низці конституцій штатів обов'язки зберігання урядових документів було покладено на секретарів штатів. Проте далі прийняття цих рішень законодавчі збори штатів не пішли. Натомість ініціативу в організації збереження документів перебрали на себе приватні особи, історики, юристи і бібліотекарі, які виступили засновниками історичних товариств і бібліотек.

Перше на теренах Сполучених Штатів історичне товариство засновано у штаті Массачусетс Джеремі Реверендом Белкнепом (1744-1798). Він народився у Бостоні, отримав освіту священика у Гарварді. 24 січня 1791 р. Белкнеп зібрав друзів, щоб висловити їм свою ідею про заснування інституції для зберігання і публікації унікальних документів, життєво важливих для американської історії. Товариство розпочало свою діяльність наступного 1792 р. Однак реальний початок Массачусетському архіву був покладений Джозефом Барлоу Фелтом (1789-1869), пастором конгрегаційної церкви в Шароні, а потім у Гамільтоні. За пропозицією Історичного товариства, висловленою на щорічній зустрічі 31 грудня 1835 р., Фелт був призначений губернатором упорядкувати архів штату (1836). На систематизацію 242 справ, їх підшивку і укладання описів він витратив з невеликими перервами десять років. У квітні 1839 р. Фелт був

направлений до Великобританії для виявлення і копіювання втрачених документів колоніального періоду, але британська влада не надала йому доступу до архівів через побоювання, що він віднайде там відомості про північно-східні кордони Сполучених Штатів і Великобританії. Фелт отримав дозвіл тільки 1845 р. і лише на шість тижнів. З метою виявлення массачусетських документів він пізніше відвідав архіви Шотландії, Ірландії і Франції.

28 квітня 1842 р. Фелта було призначено бібліотекарем Історичного товариства Массачусетса, на цій посаді він працював до 1854 р. Джозеф Фелт був одним із засновників та секретарем Американської статистичної асоціації (1839-1859), членом (1845), президентом (1850) та почесним членом (1855) Історико-генеалогічного товариства Нової Англії, членом Королівського товариства антикварів Півночі (1841) та секретарем і бібліотекарем Асоціації конгрегаційних бібліотек (1852-1853). Дж. Б. Фелт опублікував кілька праць з генеалогії, статистики, церковну історію Нової Англії (1854), а також ряд збірників документів, у тому числі скопійованих в Англії. 1857 р. Дартмутський коледж присвоїв йому ступінь доктора юридичних наук [5].

Одне з найстаріших історичних товариств у США було створене у Пенсильванії (1824). Невдовзі разом із Американським філософським товариством воно розпочало видання серії збірників документів: «Colonial Records» (Колоніальні документи) та «Pennsylvania Archives» (Архіви Пенсильванії). Публікація цих видань завершилась 1935 р. із виходом у світ 138 тому. Проте довгий час Товариство не могло забезпечити систематизацію і збереженість документів, які так і залишалися зваленими на горищах і у підвалах установ.

Значний внесок у збереження документів штату зробив Семюель У. Пенніпакер (1843-1916), 23-й губернатор штату Пенсильванія (1903-1907). Вчений, колекціонер, оратор і письменник, історик і генеалог, Пенніпакер 1900 р. був обраний президентом Історичного товариства і очолював його 16 років поспіль. Скориставшись своїми можливостями як губернатора штату, він домігся прийняття Закону Пенсильванії (1903) про заснування Відділу публічних документів у складі Бібліотеки штату. Закон передбачав щорічне фінансування архіву у розмірі 7,5 тисячі доларів для зберігання документів та встановлення посади хранителя публічних документів із заробітною платою 1,5 тисячі доларів на рік. Новий Статут урядових департаментів штату вимагав передачі до архіву всіх документів, починаючи з 1750 р. Пенніпакер запросив свого брата, професійного бібліотекаря з Філадельфії, Томаса Л. Монтгомері очолити Бібліотеку штату, а хранителем документів призначив Лютера Р. Келкера (1903-1915). Ознайомившись із практиками архівної роботи в Олбані, Вашингтоні, Філадельфії і Нью-Йорк Сіті, Келкер створив колектив із восьми молодих жінок для систематизації документів в архіві та 124 урядових установах штату за хронологією, тематикою і географічними назвами. Діяльність Пенніпакера співпала у часі із роботою Комісії публічних архівів Американської історичної асоціації (1900-1917), до

складу якої від Пенсільванії увійшов Герман В. Емес. Він уклав перший огляд архівних документів штату і розмістив його у звіті Комісії за 1900 р. Успіху архівного будівництва у штаті сприяло виділення старого будинку Капітолію для розміщення бібліотеки, архіву і музею.

Зміни до архівного законодавства штату було внесено 1907, 1919 і 1923 рр. Новий Адміністративний кодекс штату підпорядкував бібліотеку, музей і архів Департаменту громадської освіти, 1915 р. відмінено граничну межу доступу до документів, що раніше була зумовлена 1750 роком, розосереджені по усіх департаментах і установах документи було передано до архіву. З відходом Пенніпакера від справ темпи розвитку архівної справи у Пенсільванії стали зменшуватись: занадто багато часу приділялось складанню індексів на мільйони імен, що містилися у фамільних і церковних книгах та інших генеалогічних джерелах; з підпорядкуванням архіву Департаменту освіти (1923) та переміщенням до освітянського будинку йому було виділено лише три маленьких кімнати, де він знаходився до 1962 р.; архів не мав юрисдикції над документами законодавчих і юридичних інституцій штату, права довготривалого зберігання публічних документів; у систематизації документів архіву відчувався значний вплив Відділу манускриптів Бібліотеки Конгресу і відсутність поняття про європейський «принцип походження», за впровадження якого активно боролись американські архівісти у ті часи. Невідповідна штатна чисельність, жалюгідне бюджетне фінансування та низька позиція в адміністративній ієрархії штату не сприяли розвитку архівної галузі Пенсільванії і лише наприкінці Другої Світової війни архів отримав друге дихання: 1945 р. Історична комісія, музей і Відділ публічних документів Бібліотеки штату були злиті у незалежний орган виконавчої гілки влади – Історичну і музейну комісію Пенсільванії з наданням їй широких повноважень у галузі управління документацією [6].

Історичне товариство штату Теннессі, засноване 1849 р., багато років *de-facto* було архівом і музеєм цього штату. 1 лютого 1850 р. Генеральна Асамблея вирішила інкорпорувати Товариство до складу офіційних органів штату, але через 25 років відмовилась надавати підтримку. Товариство знов почало спиратися тільки на внески своїх членів: 3 долари при вступі й 1 долар щороку. Відсутність коштів, приміщення, охорони не сприяли розвитку архівної справи у штаті. Проте Товариство не втрачало надії і концентрувалось на збиранні традицій, легенд, біографій видатних діячів, документів періоду території (1790-1796), з історії Громадянської війни (1861-1865), статистики населення, кордонів і географії, політичних кампаній, воєнної історії тощо. У 1870-1880 рр. Товариство спрямувало зусилля істориків округів на збирання всілякої біографічної, історичної і статистичної інформації. 1880 р. було укладено перший список колекції книг і архівних документів. Значна заслуга у поповненні зібрань Товариства належала видатному історикові Джеймсу Г. МакГріді Ремзі (президент, 1874-1884), авторові збірника джерел з історії Теннессі «The Annals of

Tennessee to the End of the Eighteenth Century». Його власна колекція нараховувала більше 4 тисяч книг, манускриптів і документів з ранньої історії Теннессі, але частина її була знищена, коли федеральні солдати спалили його будинок у Ноксвіллі. Вже після смерті Ремзі зібрані під його керівництвом матеріали було опубліковано в «Історії Теннессі» (History of Tennessee, 1887). Справу Ремзі продовжив Джон М. Лі (президент, 1884-1903), якому вдалося перевести сховища архіву до будинку колишнього Інституту Уоткінса (1886), де вони зберігались до 1920 р.

1904 р. Товариство розпочало роботу по створенню архівної установи і 1907 р. навіть було прийнято рішення про виділення коштів для заснування Департаменту історії і архівів Теннессі. 20 березня 1907 р. Товариство повідомило Генеральній Асамблеї, що бажає передати свою колекцію штату, але за умови виділення гідного приміщення. 1915 р. депутація округу Девідсон представила біль про створення департаменту, але Перша світова війна призупинила архівний рух. Його активізація пов'язана з іменами судді Джона Х. Де Вітта (президент Товариства, 1913-1937) та бібліотекаря Джона Тротвуда Мура (1919-1929). У грудні 1918 р. Товариство знов запропонувало свою колекцію штату і зажадало призначення Архівіста й Історика та виділення приміщення. Замість позитивної відповіді 1919 р. Генеральна Асамблея відмінила своє рішення про створення департаменту і розпорядилася передати колекцію Бібліотеці штату. Можливо на це рішення вплинули погляди Мура, який був прихильником злиття в одній структурі бібліотеки і архіву. Він же наполягав на будівництві мультифункціонального комплексу для розміщення Меморіалу ветеранам Першої Світової війни, архіву і бібліотеки, а коли такий будинок було споруджено, Мур заявив, що він не підходить для архіву і невдовзі доведеться будувати новий. У березні 1927 р. Товариство черговий раз порушило питання про забезпечення збереженості, доступності для використання в читальних залах, публікації архівних документів. 29 квітня 1927 р. Генеральна Асамблея прийняла умови Товариства і губернатор Остін Пій підписав резолюцію, на підставі якої Бібліотека й архів штату (у комплексі) стали агенцією, підпорядкованою Секретареві штату, але колекціями архівних документів спільно опікувався штат і приватне Історичне товариство. Ця резолюція діє й на початку XXI ст.

Після смерті Мура (1929), бібліотекарем штату стала його дружина. Вона 20 років з успіхом комплектувала бібліотеку і архів. За станом на 1952 р. загальна вага архівних документів сягнула 250 тонн і загрожувала безпеці старого будинку Капітолію, в якому на той час розміщувався архів штату. Після закінчення Другої світової війни Генеральна Асамблея виділила 2,5 млн доларів для спорудження будинку архіву і бібліотеки. Введений в експлуатацію 1952 р., він став Меморіалом ветеранам Другої Світової війни [7].

Історія архіву Айови тісно пов'язана з діяльністю Історичного товариства штату, заснованого 1857 р. як історичне товариство університету. Протягом першої

половини XIX ст. штат тричі змінював місце розташування своєї столиці (з Белмонду (Вісконсін) до Барлінгтону (1838-1841), Айова Сіті (1841-1857) та Дез Мойнсу (з 1857)), що негативно вплинуло на збереженість його документів. 1857 р. засновано Історичний департамент штату, але його функції не було визначено; не систематизовані і не каталогізовані документи зберігались у незадовільних умовах. Наприкінці XIX ст. штат запросив голову Історичного товариства Бенджаміна Франкліна Шамбауха (1871-1940) для підготовки рекомендацій з організації архіву.

Б. Ф. Шамбаух був уродженцем Айови, докторський ступінь отримав в університеті Пенсильванії (1895), протягом 1895-1896 рр. навчався у Німеччині. Усе своє життя працював в університеті Айови, перебуваючи на посадах інструктора (1896-1900) та професора і голови Департаменту політичних наук (1900-1940). З 1907 р. до 1940 р. Шамбаух був головою Історичного товариства штату Айова і редактором журналу «*Iowa Journal of History and Politics*», 1910 р. – президентом Історичної асоціації Долини Міссісіпі, 1930 р. – Американської асоціації політичних наук [8]. Він був автором «Документальних матеріалів з історії Айови» (Documentary Material Relating to the History of Iowa), «Історії конституцій Айови» (History of the Constitutions of Iowa) та ще цілої низки праць. Із утворенням Комісії публічних архівів Американської історичної асоціації Шамбаух увійшов до її складу і став одним із авторів її звітів. Архів Айови був організований і систематизований за рекомендаціями, розробленими Б. Фр. Шамбаухом. Американські історики визнали внесок ученого, встановивши у штаті винагороду на його честь, яка присуджується Історичним товариством Айови авторові кращої книги року; університет Айови щороку проводить Конференцію в пам'ять професора Б. Фр. Шамбауха (Benjamin F. Shambaugh Conferences), яка фінансується з Меморіального фонду вченого (Shambaugh Memorial Fund) [9].

Реалізатором ідей Шамбауха став Кассіус К. Стайлс (1860-1938), призначений 1907 р. управляючим Публічного архіву Айови. За 30 років роботи на цьому посту він систематизував і склав індекси майже 9 мільйонів документів. Стайлс був автором «Джерел Айови» (Annals of Iowa), підручника «Публічний архів Айови» (Manual of Public Archives of Iowa) та кількох статей. В. Петерсен 1961 р. у статті, присвяченій внеску Б. Фр. Шамбауха і К. К. Стайлса у розбудову архівної галузі Айови, писав про останнього, що для того часу, коли не було ще ні Національного архіву США, ні Товариства американських архівістів, і не було відповіді на численні запитання, Стайлс побудував гарну архівну інституцію шляхом, прокладеним Шамбаухом. Колеги-архівісти з інших штатів (Теодор К. Блеген з Історичного товариства Міннесоти та інші) визнали, що у першій чверті XX ст. Айова була лідером архівного руху і впровадження принципів «archive economy» (принцип організації архівів) на Заході США [10]. Кассіус був прихильником систематизації архівних документів згідно з «принципом походження», для полегшення систематизації він уклав історію державних установ штату Айова.

Початок архіву Міссісіпі покладено Франкліном Лафайстом Райлі (1843-1930 (1868-1929)), професором історії Університету Міссісіпі і секретарем Історичного товариства штату [11]. Райлі навчався у Герберта Бакстера Адамса в університеті Джона Хопкінса. Адамс був лідером у використанні німецької методики викладання історії, його студенти писали свої дисертації, використовуючи оригінальні історичні документи штатів, уродженцями яких вони були. Однак Райлі не міг написати свою роботу на підставі джерел штату Міссісіпі через відсутність доступу до документів його політичних інституцій. Повернувшись до Міссісіпі, він очолив Баптистський коледж для молодих жінок у Клінтоні (1896-1897), а потім став професором історії в університеті Міссісіпі (з 1897). Відчувши з власного досвіду наслідки відсутності архівної інституції, Райлі розпочав її створення з реанімації Історичного товариства Міссісіпі, заснованого ще 1858 р., видання серії «Публікації історичного товариства Міссісіпі» (Publications of the Mississippi Historical Society), шкільного підручника з історії Міссісіпі (School History of Mississippi for Use in Public and Private Schools). 1897 р. Райлі став секретарем Історичного товариства; через два роки за його ініціативою створено Комісію Товариства для з'ясування ситуації зі станом архівів у штаті, яку Райлі і очолив. 1902 р. у «Публікаціях історичного товариства» Райлі надрукував архівний закон штату Алабама про створення Департаменту архівів і історії, автором якого був директор архівного департаменту Алабами Томас Оуен, та звіт Комісії на 394 сторінки про стан зберігання архівних документів на теренах Міссісіпі. Комісія рекомендувала законодавчим зборам штату створити Департамент архівів і історії на кшталт алабамського і поєднати у його складі архів, музей, художню галерею і бібліотеку. Департамент створено відповідно до закону штату, прийнятому 26 лютого 1902 р., але Райлі не мав на меті очолити його. Він продовжував свою роботу як член опікунської комісії архіву до 1914 р., коли відбув до Вашингтону обійняти посаду професора історії в одному з університетів.

Першим директором було призначено уродженця Міссісіпі, юриста Данбера Роуланда (1864-1937) [12]. Він очолював Департамент до 1936 р., проте активним періодом його діяльності вважаються 1902-1914 рр. У ці роки він працював практично сам, бо мав право найняти лише друкарку і стенографістку. Йому допомагали двоє жінок-волонтерів, а також його дружина Ірон. Офіційні документи штату на початку роботи Роуланда не відносились до його компетенції. Проте він проінспектував старий будинок Капітолію і віднайшов 50 ящиків з документами колоніального періоду, часів території, журнали законодавчих зборів штату, перші конституції, папери губернаторів, які він систематизував і уклав на них описи. Роуланд категорично відмовився від бібліотечних методів систематизації і розвивав архівні методи, описані ним у щорічному звіті «Класифікація архівів штату» (Classification of State Archives) за 1913 р. Увесь комплекс документів архіву Роуланд розділив на три часових періоди: колоніальний, територіальний і

штату. Документи періоду території були систематизовані у п'ять серій: виконавчі, законодавчі, юридичні, аудиторських перевірок і фінансові. Документи урядових установ штату систематизовані у серії за установами, всередині серії – за хронологією їх створення в установі. Така систематизація відображала той факт, що Роуланд був добре обізнаний із «принципом походження», згідно з яким систематизувались документи в європейських архівах.

Архівна стратегія Роуланда була спрямована на виявлення і копіювання документів з історії Міссісіпі та заповнення копіями прогалин у неповних серіях. З метою копіювання списків особового складу армії Конфедератів (1861-1865) він працював у Вашингтоні (1903), а заради пошуку, обліку і копіювання документів колоніального періоду – в архівах Великої Британії і Франції (1905). Разом із переліками виявлених у європейських архівах документів, Роуланд опублікував (1907) короткі історії європейських архівів у праці «Концентрація і класифікація» (Concentration and Classification) і довів, що ті не уважно ставилися до зберігання документів з історії Міссісіпі. Його біограф Патрісія Галлоуей зазначала, що контакти з Райлі та Комісією публічних архівів Американської історичної асоціації, уповноваженим представником якої був Роуланд (1906-1913), спонукали його до висвітлення історії європейської архівної практики та викриття бюрократичних аспектів зберігання архівних документів у Європі у час, коли на теренах США зачатки архівної професії тільки з'являлись. 1910 р. Роуланд був одним із чотирьох членів делегації Сполучених Штатів, що брала участь у Міжнародному конгресі архівів у Брюсселі (1910)¹. На Конгресі він, враховуючи свій негативний досвід зіткнення із розосередженням департаментських документів по різних репозиторіях у США, відстоював ідею концентрації урядових архівів в одній архівній установі. Роуланд вважав, що запровадження політики концентрації архівних документів було справою часу. Під час цього турне до Європи, він відвідав архіви Бельгії, Голландії і Німеччини. Стосовно німецьких архівів Роуланд зауважив, що хоча Німеччина сформувалась як імперія і мала добре організований архів, це не був «національний архів», а він був прихильником і безпосереднім учасником руху за створення «національного архіву» у Сполучених Штатах. Його ідеї щодо організації «національного архіву» були взяті до уваги фундатором Національного архіву США Джоном Фр. Джеймсоном, проте коли 1934 р. Національний архів нарешті був створений, Роуланд вже був на сьомдесятому році життя і його кандидатура на посаду 1-го Архівіста США прогнала молодому Роберту Д. В. Коннору. Стосовно методів

систематизації архівних документів, які дискутувались того часу в архівній спільноті Сполучених Штатів, Роуланд у цілому слідував новим ідеям, що прийшли з Європи – «принципу походження», активним пропагандистом якого був У. Г. Ліланд. Роуланд погоджувався з архівними ідеалами корисності цього принципу, але заперечував те, що інтереси історика і його дослідження розглядались при цьому як вторинні. Після Брюссельського конгресу він уважно вивчив підручник Мюллера, Фейта і Фруїна, які висміяли предметну систематизацію архівних документів, що вела своє походження від бібліотек. Проте повністю слідувати європейцям він не міг через свій власний досвід: дуже мало оригінального порядку залишилось у документах у тих 50 ящиках зі старого будинку Капітолію. Він пересистематизував їх, дотримуючись по можливості порядку, за яким ці документи створювались в установах, але як не намагався, після довгих років незадовільного зберігання все ж не зміг забезпечити повне дотримання «принципу походження». Тож Роуланд вважав, що слід доповнювати серії, придбаваючи документи у приватних власників, копіюючи їх у інших архівах тощо. Головним, на його думку, було забезпечення інформаційної цілісності серії, хоча при цьому доводилось поступатися оригінальністю документів і їх походження, однак інтереси історика забезпечувались більш повно. Загалом, відмічала П. Галлоуей, при відсутності достатнього фінансування і помічників, Д. Роуланд зібрав значні колекції документальних матеріалів з історії Міссісіпі. З їх переліку та систематизації очевидні пріоритети, які він віддавав певним історичним періодам, подіям, установам і діячам, але від цього його здобуток та сміливість поглядів не можна недооцінювати. Цікаво, що після Конгресу Роуланд визнав можливість застосування карток бібліотечного стилю у індексній системі для переплетених архівних документів. Натомість він як і раніше категорично заперечував застосування бібліотечних методів в укладанні описів, покажчиків та інших архівних довідників.

1912 р. Роуланд оприлюднив свій звіт «Адаптація архівів для публічного використання» (The Adaptation of Archives to Public Use) на 4-й Конференції архівістів (1912). Період від 1914 до 1935 р. Роуланд повністю присвятив публікаціям архівних документів. 1914 р. він видав Путівник за документами архіву Міссісіпі, який на думку Е. Познера, був найкращим у країні до 1970-х рр., а П. Галлоуей відмічала, що Путівник назавжди лишиться корисним як опис матеріалів, зібраних і систематизованих Роуландом. У ці роки вчений видав документи, зібрані ним в архівах Великої Британії і Франції, збірники документів колоніального періоду, папери губернаторів часів території, твори лідера Конфедерації Джефферсона Девіса (у десяти томах) тощо. Роуланд також звернувся до нарративної історії: 1925 р. він видав «Історію Міссісіпі: серце Півдня» (History of Mississippi: The Heart of the South) з біографіями видатних діячів, політиків і бізнесменів. Іншими аренами інтересів Роуланда було збирання матеріалів

¹ До складу делегації США на Брюссельському конгресі також входили: видатний історик і архівіст, один із фундаторів Національного архіву США та Товариства американських архівістів У. Г. Ліланд, представники Американської історичної асоціації Г. Хант та А. Дж. Ф. ВанЛеер. Усі вони були прибічниками європейського «принципу походження» та пропагували популярний тоді в архівному світі підручник Самюеля Мюллера, Йозефа Фейта і Роберта Фруїна «Систематизація і описування архівів» (1898), (S. Muller, J. A. Feith, and R. Fruin «Manual for the Arrangement and Description of Archives»).

з історії Міссісіпі часів Першої Світової війни, життя індіанських племен Півдня.

Безперечно заслуга Д. Роуланда, відзначена його біографами, у тому, що він зібрав і зберіг «старі» документи Міссісіпі, хоча його діяльність піддавалась критиці за неухвагу до поточної документації офіційних органів, які залишались ним під опікою посадових осіб цих установ.

Шляхом побудови архівів через історичні товариства у ХІХ ст. пішли також штати Род-Айленд (1822), Вісконсин (1836), Міннесота (1849), Флорида (1856), Монтана (1865), Канзас (1875), Небраска (1878), Айдахо (1881), Огайо (1885), Північна Дакота (1889), Вайомінг (1895). Логічним завершенням процесу створення історичних товариств стало заснування Американської історичної асоціації (1884), у складі якої 1899 р. була утворена Комісія публічних архівів. До складу Комісії входили представники 22 штатів. Вже на першому засіданні Комісія прийняла рішення призначити регіональних представників у кожному із 45 штатів, трьох територій і окрузі Колумбія. Комісія виступила каталізатором архівного руху громадськості, науковців, архівістів у формуванні архівних інституцій у штатах, систематизації, описуванні і публікації архівних документів. На початок 1900 р. організаційно Комісія була сформована і розпочала свою діяльність.

Штати Нью-Йорк (1818), Вірджинія (1823), Кентуккі (1825), Техас (1839), Коннектикут (1840), Мічіган (1873), Оклахома (1890) у ХІХ ст. зробили свої бібліотеки інституціями, уповноваженими збирати і зберігати архівні документи. Вони відстоювали бібліотечні принципи комплектування, систематизації і описування архівних документів. На їх формування і роботу значно вплинуло заснування Бібліотеки Конгресу США (1800), під впливом наукових ідей якої понад два століття розвиваються бібліотечні методи систематизації і описування архівних документів. У її складі 1897 р. створено Відділ манускриптів, діяльність якого з моменту заснування була спрямована на формування колекцій документів особового походження та рукописних як у Бібліотеці Конгресу, так й у бібліотеках країни.

З початку ХХ ст. формування архівних інституцій у США пішло трьома шляхами. Одна частина штатів продовжувала створювати архіви у складі історичних товариств, друга – як складову частину бібліотек, а третя – справжні архівні установи, на формування яких впливала діяльність Комісії публічних архівів Американської історичної асоціації. Архіви у складі бібліотек були створені у штатах Арізона (1901), Індіана (1913), Іллінойс (1921), Орегон (1947). У складі історичних товариств і комісій були засновані архіви штатів Північна Кароліна (1903), Арканзас (1905), Юта (1917), Колорадо (1943), Нью-Мексико (1959).

Результатом діяльності Комісії публічних архівів і розгорнутого архівного руху стало створення Департаментів архівів і історії (1901– Алабама, 1902 – Міссісіпі, 1918 – Джорджія) та ще ряду інституцій, що у своїй назві містили слово архів. У період з 1900 р. по 1935 р. («період розквіту» архівів) були створені: Архів території Гавайї (1905), Публічний архів штату

Делавер (1905), Бюро архівів і історії штату Вірджинія (1905). За часів Нового курсу Президента Ф. Д. Рузвельта архівні установи не створювались через економічну кризу в країні. 1935 р. був створений лише університетський архів штату Луїзіана, який узяв на себе зберігання урядових документів штату. Протягом другої половини ХХ ст. виникли архіви у штатах Мен (1965), Міссурі (1965), Аляска (1970), Південна Дакота (1975), Вермонт (2003).

1909 р. У. Г. Ліланд у межах 25-ї щорічної зустрічі Американської історичної асоціації та 6-ї щорічної Конференції історичних товариств провів 1-у Американську конференцію архівістів. Конференція архівістів була приурочена до 10-ї річниці заснування Комісії публічних архівів Американської історичної асоціації. Ліланд виступив із доповіддю «American Archival Problems» (Проблеми архівної справи в Америці), в якій говорив про впровадження європейських принципів «поваги до фонду» і «походження» в американську архівну практику. Він зауважив, що для архівів не може бути нічого більш пагубного ніж застосування сучасних бібліотечних методів класифікації архівних документів, розроблених для книг. Архіви повинні бути класифіковані відповідно до їх походження, вони мають відображати процеси, завдяки яким були створені. З цього виступу розпочалася дискусія архівістів і бібліотекарів та хранителів манускриптів, які наполягали, що європейські проблеми не ідентичні американським і тому застосування європейського досвіду не дасть результатів, які б задовольнили американську архівну дійсність. Брюссельський Міжнародний Конгрес архівів посилив потенційний вплив європейської архівної думки на формування архівної теорії і практики у США. Дискусія тривала до четвертої Конференції архівістів 1912 року, на якій У. Г. Ліланд оприлюднив доповідь «Some Fundamental Principles in Relation to Archives» (Деякі фундаментальні принципи у відношенні архівів). Вчений знов наполіг на впровадженні європейських архівних принципів в американську архівну практику. Його підтримав Віктор Х. Палтсіц, зауваживши, що архівісти майже нічого не можуть взяти з систем бібліотечної класифікації, а принцип «походження» має стати базовим для архівів [13]. Отже, перша половина ХХ ст. в історії регіональних архівів США характеризується боротьбою між прихильниками бібліотечних і архівних методів у роботі з архівними документами.

Перший Департамент архівів і історії було створено у штаті Алабама (1901) і згодом він став моделлю для заснування аналогічних інституцій в інших штатах (у тому числі у штаті Міссісіпі Департамент створено 1902 р., про це йшлося вище). Засновником і першим директором Департаменту протягом 20 років був Томас Оуен. Під його керівництвом агенція не тільки збирала і зберігала історичні документи штату, але й сприяла розвитку історичної освіти, проведенню досліджень за архівними документами, забезпечувала уряд штату правовою інформацією, опікувалась об'єктами культурної спадщини і бібліотекою. Справу Т. Оуена продовжила його дружина Марі Оуен. У період її роботи значно збільшено архівні колекції,

збудовано новий будинок для архіву (1940) – найбільший на той час архівний комплекс у США. З часом функції Департаменту архівів і історії були розмежовані між різними інституціями: службою публічної бібліотеки та історичною комісією штату, а на Департамент покладене управління документацією як в установах штату, так і місцевих адміністраціях, зберігання і забезпечення використання документів, реалізація освітніх програм і опіка над об'єктами культурної спадщини [14].

Департамент архівів і історії був створений у Південній Кароліні (1905), розвиток архіву якої розпочався 1891 р. із заснування Комісії публічних документів, головним завданням якої було виявлення і копіювання документів з історії штату в архівах Великої Британії. Після закінчення цих робіт Комісія звернула увагу на чисельні документи, розосереджені по різних установах штату. Інтерес Комісії у галузі місцевих документів вилився у надання їй права виявлення, перекладу англійською мовою історичних документів, їх систематизації, зберігання в Офісі Секретаря штату та організації доступу. Проте значним недоліком прийнятого 1894 р. Акту Генеральної Асамблеї була відсутність фінансування. З утворенням 1905 р. Департаменту до його повноважень були долучені зберігання неактивних документів установ штату, а також публікація офіційних документів та історичних матеріалів. На останньому напрямі діяльності зосередився перший голова Департаменту Олександр Семюель Саллі (1871-1961). Чарльз Х. Лессер зазначав, що в ці роки до історичних товариств приходили люди, які мали не просто вищу освіту, а PhD або професорське звання. Саллі ж, насправді, не мав жодної освіти, його вчителями були старі офіцери з Армії Конфедератів та конгресмен Уільям Елліот, у якого молодий Саллі працював секретарем (1895-1896). Південна історична асоціація була утворена 1896 р. у Вашингтоні, разом із професійними істориками до неї увійшов і Саллі. У числі інших до Асоціації входив Томас Оуен з Алабами; Саллі і Оуен стали гарними друзями ще у Вашингтоні.

До складу Комісії публічних документів Південної Кароліни Саллі долучився 1899 р. та відразу став її секретарем, скарбником, бібліотекарем і редактором журналу з генеалогії та історії Південної Кароліни «The South Carolina Historical and Genealogical Magazine». Як пише Чарльз Х. Лессер, Історичне товариство штату тих часів більше нагадувало джентельментський клуб з 60 членів і неоплачуваним штатом співробітників [15]. 1899 р. активізував свою роботу Союз синів Ветеранів Конфедерації (заснований 1895), який створив Історичний комітет (голова – Томас Оуен), для просування ідеї збереження джерел з історії Конфедерації у південних штатах.

1902 р. Генеральна Асамблея штату доручила Секретарю штату збирати і зберігати усі офіційні документи, виділити для цього приміщення та призначити працівника для систематизації, каталогізації і укладання індексів цих документів. Більшість членів законодавчих зборів просила призначити на цю посаду О. Саллі, але Секретар штату призначив

Р. М. МакКоуна, хоча місцева преса вже тоді називала його «політичним пройдисвітом».

1903 р. кількість членів Історичного товариства Південної Кароліни збільшилась до 238, але з документами Саллі працював фактично сам; як він писав в одному із звітів, без світла і опалення у маленькій кімнаті, намагаючись привести у порядок документи, залишені у хаосі після Громадянської війни. Його заробітна плата складала 300 доларів на рік, тому він підробляв генеалогічними дослідженнями, журналістикою і продавав старі газети і журнали. Протягом 1903-1904 рр. Саллі щотижня публікувався у «Sunday News», намагаючись оприлюднювати тексти історичних документів (коли його просили написати історичний огляд у нарративному стилі він завжди відмовлявся).

О. Саллі був членом Комісії публічних архівів Американської історичної асоціації. Після заснування Департаменту архівів і історії в Алабамі він заявив, що тисячі документів у Колумбії (столиця Південної Кароліни) руйнуються, тому штат повинен заснувати «пристойну бібліотеку», передати туди історичні документи і призначити працівника для їх систематизації і описування. У січні 1904 р. Саллі висунув перед Генеральною Асамблеєю штату ідею створення Департаменту, вимагав призначити Архівіста штату, асигнувати 15 тисяч доларів і передати розосереджені по департаментах документи до архіву. Він надрукував повний текст Закону Алабами про заснування Департаменту архівів і історії і лист Т. Оуена, у якому той захищав ідею створення аналогічного Департаменту у Південній Кароліні. Згодом до Саллі приєдналися ще декілька осіб: журналіст Фітц Х. МакМастер, юрист Генрі А. М. Сміт, Джозеф У. Барнвелл. 4 січня 1905 р. Сміт оприлюднив проект Закону Південної Кароліни про заснування Департаменту архівів і історії, 11 січня 1905 р. біль був затверджений рішенням Генеральної Асамблеї, а 20 лютого 1905 р. – підписаний губернатором штату. Щоправда, асигнування для спорудження будинку архіву не були виділені, а зарплата Архівіста зменшена з 1,2 тисячі доларів на рік до 1 тисячі, але Департамент був створений і з шести претендентів О. Саллі був обраний його головою [16]. На цій посаді він працював до 1949 р.

О. Саллі розпочав свою публікаторську діяльність (1906) з видання Журналу Генеральної Асамблеї штату за 1776 р. (Journal of the General Assembly of South Carolina, March 26, 1776-April 11, 1776). В подальшому він видав журнали за 1671-1675, 1692-1708 (у 16 томах), 1734-1735, 1765 рр. Джерела з раннього колоніального періоду були підготовлені і опубліковані протягом 1910-1915 рр.: ордери на землі Південної Кароліни (Warrants for Lands in South Carolina, 1672-1711), документи лорда-власника і призначених ним посадових осіб (Commissions and Instructions from the Lords Proprietors of Carolina to Public Officials in South Carolina, 1685-1715), журнал уповноважених по торгівлі з індіанцями (Journal of the Commissioners of the Indian Trade of South Carolina, September 20, 1710-April 12, 1715); п'ять томів документів Британського Паблік Рекордз Офісу з

історії Південної Кароліни за 1663-1710 pp. (Records in the British Public Record Office Relating to South Carolina, 1663-1710) та інші. Дж. Фр. Джеймсон, перебуваючи 1909 року на посаді редактора журналу Американської історичної асоціації «American Historical Review», визнав Саллі як найбільш компетентного редактора колоніальних документів Кароліни. Джеймсон запросив його бути редактором тому, присвяченого Південній Кароліні, серії «Original Narratives of Early American History», яка видавалась Асоціацією. Цей том побачив світ 1911 р. і був двічі перевиданий (1930, 1967).

1908 року О.Саллі уклав перший том списків 3-го корпусу Армії Конфедератів Південної Кароліни (Tentative Roster of the Third Regiment, South Carolina Volunteers, Confederate States Provisional Army). Дж.Фр.Джеймсон порадив йому дістати фотокопії оригіналів списків у Військово-морському департаменті. Зробити фотокопії Саллі зміг тільки 1912-1918 pp., після того, як Генеральна Асамблея виділила асигнування для публікації списків. Перший том на 783 сторінки побачив світ 1913 р., п'ятий – 1930 р. Згодом О.Саллі розпочав роботу по систематизації, індексуванню і публікації документів з історії Американської революції (1775-1783). Він систематизував солдатські ваучери (документи по оплаті жалування солдатам) за алфавітом і за перший рік роботи зміг сформувати тільки 3 тисячі справ. 1910 р. він отримав фінансування і найняв помічника для каталогізації документів періоду Революції. 1912-1913 pp. Департаментом було видано два томи журналів уповноважених Військово-Морського Флоту від Південної Кароліни (Journal of the Commissioners of the Navy of South Carolina, October 9, 1776 – March 1, 1779; July 22, 1779 – March 23, 1780).

З приходом до влади у Південній Кароліні губернатора Коула Бліза (1911-1915) для О.Саллі розпочалися важкі роки виживання. Пізніше він так прокоментував цей період: «Чи вони зупинили б мою зарплату чи ні, я збирався залишатися в офісі і виконувати так багато як тільки зміг би без фінансування» [17]. Ще 1909 р. Саллі писав, що втрачає зір і здоров'я на роботі, але виконує її тому, що любить, бачить користь від своєї праці та чує покликання до виконання цих обов'язків. Під час боротьби із губернатором Блізом Саллі заявив, що готовий продовжувати виконувати роботу в архіві, використовуючи свої власні збереження. У перегонах із губернатором Саллі переміг: йому вдалося уникнути політизації діяльності Департаменту і історичної комісії при ньому та провести через Генеральну асамблею Акт про новий склад комісії (1915) (до неї увійшли чотири професори історії з коледжів штату, представник Союзу ветеранів Конфедерації і один представник Історичного товариства Південної Кароліни). 1918 р. у віці 47 років Саллі одружився з 36-річною вчителькою музики Гарріет Г.Мілледж, що походила з однієї із знаменитих родин Джорджії. З цього приводу він зауважував, що вимушений був так надовго відкласти своє одруження, бо не міг переконати дівчат Чарльстона, що він може бути підходящим чоловіком.

Проблеми із приміщенням для зберігання документів Департаменту почалися 1913-1915 pp. з отриманням значної кількості матеріалів Генеральної Асамблеї та Офісу губернатора. Дві підвальні кімнати без вентиляції і протипожежного захисту були завалені цими документами. У той час Саллі працював все ще один і був перенавантажений збиранням, розміщенням на полицях, упорядкуванням, каталогізацією і друкуванням документів штату, він також щоденно відкривав архів для публічних відвідувань. 1919 р. Саллі порушив питання перед губернатором штату Річардом А. Маннінгом про спорудження меморіального будинку, присвяченого ветеранам Першої світової війни, в якому міг би розташуватися архів штату. Прийнятий цього року Акт Генеральної Асамблеї передбачав асигнування 100 тисяч доларів для спорудження архіву, проте ці кошти так ніколи й не були виділені. З часом було утворено фонд, але він зібрав менше чверті потрібної суми, половина її була втрачена через крах банківської системи у період Великої депресії. То ж Саллі намагався діставати кошти будь-якими шляхами. 1929 р. він продав у Галереї Андерсона у Нью-Йорку за 9,5 тисячі доларів документ з підписом Томаса Лінча (1749-1779), який другим розписався під Декларацією Незалежності. 1934 р. з дозволу Генеральної Асамблеї Саллі продав її анульовані печатки, що також принесло невеликі кошти для будівництва. У середині періоду Великої Депресії Саллі був вимушений продати інші автографи Томаса Лінча, щоб придбати обладнання для архіву. Пізніше він прокоментував це так: «Я б не продав нізащо, але я не міг отримати кошти іншим шляхом, щоб зберегти мільйони цінних документів, які ми маємо тут, які я надіявся зробити доступними для студентів-істориків» [18]. 1932 р. Саллі переконав губернатора штату І. Блеквуда та Комісію з будівництва звернутися за грантом до федеральної Адміністрації громадських робіт (Public Works Administration), яка виділила 32,2 тисячі доларів. Нарешті у листопаді 1935 р. будівництво було завершено і архів переїхав у нове приміщення.

Переїзд до нового будинку сприяв тому, що 1935 р. Саллі розпочав перевозити документи з підвалів і горищ різних департаментів штату до архіву. Головною перешкодою залишалась відсутність працівників в архіві. 1938 р. перед законодавчими зборами штату було порушене питання про виділення 25 тисяч доларів для придбання обладнання і найму співробітників і хоча цей запит не був задоволений негайно, він призвів до додаткового обстеження усіх сховищ, де знаходились документи штату. 1940 р. впливовий сенатор того періоду Едгар Браун наполягав на передачі до архіву документів законодавчих органів влади, тому добився виділення 2 тисяч доларів для залучення тимчасових працівників до роботи в архіві. Тепер, володіючи приміщенням і штатом, Саллі прискорив роботи по упорядкуванню документів законодавчих і виконавчих органів. У своєму звіті за 1942-1943 pp. він доповів про використання такої кількості тек для підшивки документів, що для їх придбання довелося двічі звертатися за виділенням коштів. 1945 р. більшість

документів була впорядкована і доступна для використання (опрацьовано 15 тисяч документів). Проте, відсутність відповідної архівної освіти у Саллі вплинула на прийняття ним помилкового рішення: документи не упорядковувались за «принципом походження», а формувались відповідно до бібліотечних методів систематизації у серії за тематикою (індіанські справи, комунальне господарство, товариства, освіта, військові справи). 1964 р. Ернст Познер у своїй фундаментальній праці «Архіви американських штатів» [19] (*American State Archives*) поставив перед архівами штатів завдання пересистематизації колекцій, сформованих без дотримання «принципу походження». Тому у 1970-1980-і рр. так звані «Зелені файли» (назва походить від пофарбованих у зелений колір кабінетів, в яких документи законодавчих і виконавчих органів штату періоду 1800-1877 рр. були розміщені після упорядкування) були пересистематизовані відповідно до «принципу походження» і каталогізовані, проведенню цих робіт сприяла комп'ютеризація архіву [20].

О. Саллі неодноразово ставав мішенню нападок з боку своїх опонентів. У часи реалізації Нового курсу Президента Ф. Д. Рузвельта в архівній галузі (1935-1942) проти Саллі різко виступили Анна Кінг Грегорі (1887-1960) та Роберт Л. Мерівезер (1919-1958). Суть конфлікту полягала у боротьбі за право зберігання і розпорядження офіційними і історичними документами штату Південна Кароліна. Протиріччя виникали на тлі спорів про тип установи, уповноваженої на зберігання документів (бібліотека чи архів), методів систематизації документів тощо. О. Саллі, незважаючи на нестачу освіти і професійні помилки, завжди був прибічником незалежної структури – архівного департаменту штату. Мерівезер і Грегорі, які представляли Університет Південної Кароліни, наполягали на уповноваженні бібліотеки, спочатку університетської (засновником якої був Мерівезер), а потім Бібліотеки штату (першим директором якої також був Мерівезер), на зберігання документів штату.

У період 1936-1941 рр. Анна К. Грегорі, професор історії університету, очолила проект з описування історичних документів *Historical Records Survey* (HRS), який був частиною широкомасштабного проекту федерального Управління громадських робіт. Цей проект передбачав упорядкування документів та укладання на них описів і індексів у кожному штаті за рахунок фінансування з федерального бюджету і силами безробітних. У проекті брало участь 130 безробітних, але більшість з них не мала жодної уяви про роботу з архівними документами, тому укладання описів і упорядкування документів стали для Грегорі «gargantuan task» («завданням, яке міг би виконати тільки велетень Гаргантюа»). На момент закриття проекту були створені і опубліковані описи тільки 14 з 46 округів штату. У межах проекту Мерівезер та Грегорі ініціювали прийняття 30 квітня 1937 р. Акту про передачу документів з окружних установ штату до університетської бібліотеки. Мерівезер хотів провести через Асамблею положення про знищення деяких документів через побоювання, що його бібліотека може потонути у «документальному

смітті», для зберігання якого він не мав ані грошей, ані приміщення, ані співробітників. Саллі запобіг уведенню цього положення до Акта.

1938 р. Грегорі намагалась ініціювати мікрофільмування великих серій документів як колоніального, так і періоду штату, але у її розпорядженні не було ні обладнання, ні коштів для проведення цих робіт. Натомість О. Саллі запросив Чарльза У. Паапа з Іллінойсу, а пізніше Уільяма С. Дженкінса з університету Північної Кароліни (проект Бібліотеки Конгресу) для мікрофільмування «Індіанських книг» (*Indian Books*), листування колоніальних агентів з урядом Британської імперії, журналів законодавчих органів штату, документів з історії Південної Кароліни періоду до 1800 р. Анна К. Грегорі 1942 р. очолила проект по збереженню культурних ресурсів штату і думала, що мікрофільмування є відповіддю на всі питання по забезпеченню збереженості «історичних документів національної важливості». Проте вона не змогла реалізувати свою ідею і за виключенням того, що зробили «аутсайдері», довелося чекати 1950-х рр., коли при наступникові О. Саллі, Гарольді Дж. Істербі в архіві штату розпочалася програма мікрофільмування. То ж «війна» між університетом і архівним департаментом почалася вже у 1930-ті рр. [21].

У 1948 р. Р. Л. Мерівезер ініціював передачу архіву у підпорядкування Бібліотеки штату. Він спеціально пішов з посади голови Департаменту історії університету Південної Кароліни, щоб очолити Бібліотеку і цього разу перемиг. 80-річного О. Саллі було звинувачено у недостатності уваги до забезпечення збереженості документів, їх ремонту та описуванню. 23 червня 1949 р. замість нього призначено Гарольда Дж. Істербі, а архів поєднано з бібліотекою. Супротивники Саллі вирішили дозволити йому залишитися в архіві, але 24 червня 1949 р. він покинув архів назавжди. Пізніше він писав своїм друзям, що Мерівезер і його прибічники своєю брехнею отруїли його, нервова система не витримала і він не може повністю оговтатися від шоку. Чарльз Лессер у XXI ст. підкреслив в «Історії Департаменту архівів Південної Кароліни», що О. Саллі відігравав ключову роль у створенні і діяльності архіву як окремого органу державної влади, відповідального за документи, попри всі негаразди; він став жертвою професіоналізації історії, свого віку, і нещасних аспектів його власної особистості [22].

1964 р. архів Південної Кароліни очолив Чарльз Е. Лі (директор архіву у 1964-1986), через три роки архіву повернули його статус і назву – Департамент архівів і історії, його штат зріс з 12 до 123 співробітників, була заснована програма управління документацією, з успіхом розвивались програми мікрофільмування і каталогізації (програма SPINDEX II, пілотний проект Бібліотеки Конгресу – MARC (машино читаний каталог)), були визначені серії документів постійного зберігання в установах штату, відкрито Центр документації для зберігання документів тимчасових термінів, читальні зали архіву щорічно відвідувало більше 10 тисяч дослідників. Натомість два його наступники, Джордж Л. Вогт (1987-1995) та Роджер Е. Строуп (1997-2009) знов були

вимушені витратити неймовірні сили на відшукування фінансування для підтримки існування і діяльності архіву [23].

Сусідня Північна Кароліна в першій чверті ХХ ст. дала відразу двох видатних представників архівної галузі Сполучених Штатів: Роберта Д. В. Коннора [24] та Альберта Рея Ньюсома. Певні заходи для забезпечення збереженості документів Північної Кароліни були вжиті ще 1812 р. зі створенням Бібліотеки. 1903 р. з ініціативи Р. Д. В. Коннора заснована Історична комісія Літературно-історичної асоціації штату (1900), яка фактично стала першим архівом штату. З 1907 р. усі офіційні установи і посадові особи штату повинні були передавати документи на зберігання до Комісії. Коннор розробив план створення Департаменту архівів і історії штату (1906), уклав списки документів, які установи округів повинні були передавати на постійне зберігання (1916). Члени Комісії відвідали кожен округ штату і описали всі цінні історичні документи та проаналізували документи поточного діловодства. З 1920 р. установи округів також розпочали передавати свої документи на зберігання до Комісії. Р. Д. В. Коннор входив до складу Американської історичної асоціації та відіграв значну роль у роботі Комісії публічних архівів. Коннор був професором історії і права університету Північної Кароліни (1920-1934, 1941-1950), досліджував історію Південної Кароліни у Паблік Рекордз Офісі у Лондоні (1922). З утворенням Національного архіву США Президентом Ф. Д. Рузвельтом Р. Д. В. Коннор був призначений на посаду 1-го Архівіста США і очолював федеральну архівну систему протягом 1934-1941 рр.

У 1930-і рр. секретарем Комісії у Північній Кароліні був голова Департаменту історії університету, професор А. Р. Ньюсом. За проектом і з ініціативи вченого законодавчими зборами штату 1935 р. прийнято Закон про зберігання публічних документів у Північній Кароліні «An Act to Safeguard Public Records in North Carolina». У ньому було дане визначення поняття «публічні документи», зафіксована відповідальність за їх неналежне зберігання, незаконне знищення і продаж. Закон вимагав від усіх посадових осіб передавати публічні документи своїм правонаступникам, надавати громадськості доступ до документів, зберігати їх у пожегобезпечних сейфах і сховищах, повертати від незаконних власників. Історична комісія штату отримала право здійснення нагляду над документами офіційних установ штату і округів та прийняття рішення стосовно розпорядження долею документів, після їх виходу з активного використання. Цього ж року Закон було удосконалено, він отримав нову назву «The Public Records Act». Озброєна відповідним законодавством Історична комісія штату змогла розпочати широкомасштабну архівну програму. 1936 р. Альберт Р. Ньюсом був обраний архівістами США на посаду 1-го Президента Товариства американських архівістів [25].

Інша модель архівної установи була запроваджена у штаті Делавер. Ідея створення архіву цього штату була озвучена ще 1817 р. губернатором Джоном Кларком. Однак майже століття знадобилося

Генеральній Асамблеї, щоб зважитися прийняти рішення про його заснування. Публічний архів штату Делавер, як незалежна архівна інституція, було засновано у березні 1905 р. Законом про покращення зберігання публічних документів «An Act for the better preservation of Certain Public Records». 1913 р. в окремому приміщенні було відкрито Залу документів «Hall of Records» і цього ж року першим архівістом штату на неповний робочий день призначено Уолтера Г. Татналла. Становлення архіву Делавера пов'язане з Ліоном Девалінгером, який поступив на роботу в архів 1 грудня 1930 р., а у жовтні 1941 р. саме він був призначений архівістом на повну ставку. На посаді керівника архіву Делаверу Девалінгер пропрацював без малого тридцять років. З ним пов'язані введення в експлуатацію будинку архіву (1938), початок програм мікрофільмування (1938) і ламінування документів (1940), відкриття Центру документації штату (1970). Л. Девалінгеру належить заслуга того, що архів Делавера став однією з провідних архівних інституцій США. Після нього нове дихання архіву дав Рой Х. Трайон, який став Архівістом і Адміністратором документації штату у червні 1981 р. Він зосередився на інтенсифікації програм управління документацією, впровадженні нових методів архівного описування, оновленні програм роботи з документацією округних установ, професійне удосконалення працівників архіву і позитивних змінах у архівному законодавстві. На початку 1990-х рр. він звернувся до Пітсбурзького інституту передових технологій архівного менеджменту, за участю якого було розроблено «Стратегічний план розвитку архівної галузі штату» [26]. Впровадження плану дозволило реформувати архів і зробити з нього сучасну інституцію для зберігання і використання як історичних документів, так і документів новітньої епохи, у тому числі документів нових форматів.

Архів Іллінойсу був створений талановитим вченим і архівістом Маргарет Кросс Нортон – непересічною особистістю, яка вклала у збереження національної документальної спадщини свого народу не тільки роки енергійної праці, а й силу свого духа: Нортон у той історичний період розвитку архівної галузі США була єдиною жінкою у чоловічому архівному світі Америки.

М.К.Нортон не просто виступила як засновник архіву, вона фактично першою оприлюднила свої думки стосовно експертизи цінності і відбору документів на постійне зберігання. Маргарет Нортон народилася у Рокфорді (Іллінойс) 7 липня 1891 р. у родині клерків. Закінчивши школу у рідному місті, дівчина вступила до Чиказького університету, де здобула ступені бакалавра (1913) та магістра (1914) історії. Протягом 1915-1921 рр. Нортон працювала у каталогах бібліотеках в Олбані та Покіпсі (штат Нью-Йорк), була помічником хранителя манускриптів у бібліотеці штату Індіана та каталогізатором в Історичному товаристві штату Міссурі. Влітку кожного року вона поверталась до університету для удосконалення своєї освіти. У січні 1922 р. Маргарет влаштувалась на роботу до бібліотеки штату Іллінойс, але приступила до роботи тільки у квітні. Три місяці молода жінка подорожувала Америкою і вивчала

роботу існуючих на той час архівних установ. Не набувши щонайменшого досвіду, Нортон вирішила відвідати Дез-Мойнс, щоб стати учасником зустрічі Історичної асоціації Долини Міссісіпі, а потім поїхала до Кассіуса Стайлса, керівника архіву у штаті Айова. Вивчивши досвід роботи архівних інституцій Міссісіпі та Айови, М.К.Нортон присвятила багато років створенню «Історії департаментів штату Іллінойс» (History of State Departments, Illinois Government, Including Bibliographies of Laws on Subjects Impinging Upon Governmental Functions of Present State Departments), до якої вона внесла перелік і зміст усіх законодавчих актів про реформування установ штату. Її «Історія» охоплювала період з 1787 р. до 1943 р. і сягала обсягом 2839 сторінок.

Архівний відділ Бібліотеки штату був створений 1922 р., а з 1925 р. його уповноважено приймати на зберігання документи від урядових установ штату. М. К. Нортон без жодної допомоги упорядковувала документи, які вона знаходила на горищах та у підвалах Капітолію та департаментів. 1934 р. в Арсеналі штату пожежа знищила нагородні солдатські документи часів Першої світової війни. Наступного року Генеральна Асамблея штату виділила півмільйона доларів для будівництва архіву, а ще через рік – ділянку землі. До виділеної штатом суми федеральна Адміністрація громадських робіт додала ще 320 мільйонів доларів. Архів Іллінойса був спроектований за специфікаціями, розробленими М. К. Нортон. Будинок архіву, уведений в експлуатацію 1938 р., мав настільки ідеальну конструкцію, був обладнаний найсучаснішими на той час засобами для забезпечення збереженості документів, що став моделлю для спорудження архівів у всьому світі. Стаття М. К. Нортон, у якій вчена описувала конструкцію і обладнання архіву, була переведена кількома мовами, у тому російською. Російський переклад опублікований у журналі «Документоведение и архивное дело за рубежом» (1972) [27].

М. К. Нортон не схвалювала погляд на архів як на «історичні документи», а стверджувала, що архіви, особливо публічні, є, перш за все, зібранням юридичних документів, які потрібні для здійснення важливих адміністративних функцій. Документи є суттєвим юридичним свідомством без врахування стану їх активності. Систематизація архіву відповідно до «принципу походження» мала важливе значення для Нортон не тому, що це зберігало свідомство історичного зростання архіву (як у Х. Дженкінсона), а тому, що посилювало юридичну достовірність документів після того як вони надійшли на зберігання до архівних установ. З іншого боку, стверджувала Нортон, така систематизація найкращим чином прислужиться й майбутнім історикам.

1942-1945 рр. Нортон виклала свій багаторічний досвід управління документацією у штаті Іллінойс. Вона розподілила документи на три категорії за ступенем захисту, якого ті потребували: (1) документи значної юридичної цінності, які завжди повинні зберігатися в архіві (конституції штату, закони, акти на право володіння майном тощо); (2) неактивні документи постійної юридичної і історичної цінності;

(3) напівактивні документи, що мали постійну юридичну цінність, але ще знаходились під юрисдикцією департаментів (їх зберігали в окремих сховищах, до яких мали доступ тільки працівники департаментів).

За важливістю М. К. Нортон поділяла документи на дві категорії: первинної і вторинної важливості. До первинної важливості вчена відносила: (1) документи, що підтверджували права власності штату або документи громадян соціально-правового характеру ((а) метричні документи, (б) земельні документи (реєстри старих федеральних земель; документи про землі, що раніше належали штату, а потім були продані приватним власникам; огляди земельних володінь штату, контракти і специфікації земель), (в) уставні документи корпорацій, що діяли на території штату; (г) реєстри ліцензій на право проведення практики на території штату, у т. ч. протоколи засідання ліцензійних комісій, документи про анулювання ліцензій, судові документи); (д) документи Торгової комісії штату (мали характер судових справ)); (2) документи, необхідні для захисту життя громадян (наприклад мапи шахт для проведення рятувальних робіт); (3) документи, наявності яких вимагало законодавство штату (протоколи засідань офіційних органів штату, реєстри офіційних актів, звіти про діяльність департаментів, установ і посадових осіб штату)²; (4) судові документи (книги записів постанов і рішень суду, у тому числі Верховного суду, Торгової комісії, Промислової комісії, Комісії штату по скаргам, Податкової комісії штату); (5) протоколи різних комітетів і комісій штату, правила й інструкції департаментів; (6) поточні боргові зобов'язання офіційних осіб уряду штату (могли надходити на зберігання до архіву у випадку виникнення надзвичайної ситуації); (7) історичні документи і документи, важливі для публічної моралі; (8) неактивні документи загального характеру (будь-які документи більш ніж 50-річної давнини). Документам первинної важливості вчена встановлювала постійний термін зберігання в архіві.

До документів вторинної важливості Нортон відносила активні документи сучасної їй адміністрації штату. На той момент вона ще не знайшла рішення щодо розпорядження цими документами, але запропонувала ряд корисних правил: (1) департаменти повинні були зберігати документи у своїх офісах не більше трьох років (оскільки архів не міг зберігати активні документи, то ж у разі подовження терміну їх використання вони залишались у розпорядженні департаменту, в іншому разі керівник департаменту вирішував, коли наставав час передачі документів до архіву); (2.1) пріоритет при відборі на зберігання віддавався документам, що мали юридичну цінність і у разі необхідності могли бути використані як судовий доказ; (2.2) друге місце відводилось документам, які могли сприяти відновленню діяльності установи після

² Стосовно місячних звітів М. К. Нортон поділяла думку про знищення їх оригіналів, оскільки інформація відображалась у зведених формах. Проте, оскільки суди ніколи не погодились би із знищенням місячних звітів, М. К. Нортон вважала, що єдиним рішенням питання залишається мікрофільмування цього виду документів.

перерви; (3) систематизувати архівні документи належало згідно з «принципом походження», викладеним у підручнику Хіларі Дженкінсона³; (4) опубліковані документи не належали до архівних і передавались на зберігання до Бібліотеки штату; (5) листування підлягає експертизі, у ході якої слід віддавати перевагу кореспонденціям, в яких визначалась політика департаментів та так званим «директорським файлам» (інші листи знищувались, приватна кореспонденція віддавалась її власникам); (6) фінансові документи, крім аудиторських перевірок, підлягали знищенню через 5-ти або 10-річний термін зберігання в установі; (7) документи на перфокартах (loose leaf, card files, tabulating card) приймали на зберігання, керуючись більше їх юридичним статусом, ніж формою (з огляду на обсяги цих документів М. К. Нортона бачила вирішення їх проблеми у мікрофільмуванні); (8) документи тимчасових термінів зберігання зазвичай не приймалися до архівного будинку, крім випадків евакуації під час надзвичайних ситуацій. К.М.Нортон у результаті своєї роботи дійшла висновку, що тільки у співпраці архівіст і керівник департаменту можуть прийняти остаточне рішення стосовно цінності документів [28].

1943 р. у штаті було створено Комісію документації штату (State Records Commission) для визначення строків зберігання документів. Нортона була головою цієї Комісії. Крім неї, до складу входили: Історик штату, Бібліотекар штату, Генеральний прокурор, директор Департаменту фінансів. 1955 р. штат підписав угоду з Національною радою по управлінню документацією та приватною корпорацією для створення переліків документів установ штату з термінами зберігання. Видатний американський вчений Торнтон Мітчел був куратором цього проекту, для реалізації проекту були запрошені не менш відомі вчені Мейнард Брічфорд та Джон Катон. 1956 р. було прийняте визначне рішення для подальшої роботи архіву: управління документацією було визнане істотною функцією архіву. То ж, коли М. К. Нортона 1957 р. вийшла на пенсію, вона лишила після себе повністю інтегровану архівну установу (хоча та й перебувала у складі Бібліотеки штату), яка виконувала усі належні архівній інституції функції: управління документацією, зберігання і використання архівних документів [29].

Нортона була серед тих вчених, які викладали перші архівні курси в університетах США: влітку 1940 р. вона прочитала у Бібліотечній школі Колумбійського університету курс «archival esopomy» (архівна організація), спеціально створений як вступ до спеціальності для студентів, які бажали будувати свою кар'єру в галузях як бібліотечної, так і архівної справи [30]. В архіві Іллінойса вона створила базу для проведення стажувань студентів Іллінойського і Чиказького університетів.

М. К. Нортона стояла біля витоків архівної професії у Сполучених Штатах: вона була обрана першим віце-

президентом Товариства американських архівістів (1936-1937), членом Ради Товариства (1937-1942), Президентом Товариства (1943-1945), редактором професійного видання Товариства – журналу «Американський архівіст» (1946-1947). Крім того, вчена була активним членом Американської бібліотечної асоціації, Національної асоціації бібліотек штатів, працювала в складі Комісії публічних архівів Американської історичної асоціації, Комітету архівів і бібліотек, Архівного комітету Національної асоціації бібліотек штатів [31].

Таким чином, головним результатом діяльності американських вчених істориків, архівістів, юристів, бібліотекарів стало створення системи архівних установ регіонального рівня, впровадження досягнень європейської архівознавчої думки в американську архівну практику і формування власних методів і підходів роботи. Основною проблемою, яка вирішувалась вченими Сполучених Штатів на тлі їх власного історичного досвіду, – яка саме установа і які саме методи більше притаманні зберіганню історичного документального надбання американського народу (конфлікт Д. Х. Де Вітт та Т. Мур (Теннессі), Р. Л. Мерривезер та О. Саллі (Південна Кароліна)). Історичні товариства, повсюдне виникнення яких 1884 р. вилилось у створення Американської історичної асоціації, спрямовували свої зусилля на формування архівів як окремих інституцій і впровадження в них європейських принципів архівної роботи. Їх представники активно відстоювали свої позиції як щодо створення самих архівних установ перед законодавчими органами штатів, так і щодо впровадження європейського «принципу походження» та відмови від бібліотечних методів класифікації архівних документів. Іноді відстоювання позицій набирало крутих обертів, особливо коли в архівну діяльність вмішувалась політика, і виливалось в особисті трагедії керівників архівів (доля О. Саллі). За інших обставин, навіть у складі бібліотеки архівісти знаходили порозуміння із владою і бібліотечним керівництвом і змогли розвинути архів і розгорнути його роботу на підставі найпрогресивніших наукових і практичних досягнень (М. К. Нортона).

Ще одним важливим моментом є кваліфікаційний рівень керівників регіональних архівів. У XIX – першій половині XX ст. жоден американський навчальний заклад не готував архівістів. Отже, всі ті, хто створював і очолював архівні установи, мали іншу кваліфікацію і набували архівних знань і досвіду самостійно. Вони формували канони архівної професії у США, її принципи і поняття. З часом серед них висунулися найкращі спеціалісти, які відіграли ключову роль у розгортанні архівного руху не тільки на регіональному рівні, але й на загальнонаціональному. Архівісти з регіонів були активними учасниками Комісії публічних архівів Американської історичної асоціації, руху за створення Національного архіву США (1934) та Товариства американських архівістів (1936). Р. Д. В. Коннор (Північна Кароліна) став першим керівником Національного архіву США, А. Р. Ньюсом (Північна Кароліна) – першим президентом Товариства американських архівістів, важливу роль у

³ Йдеться про підручник: Jenkinson Hilary. A Manual of Archive Administration. New and revised edition. – London : Percy Lund, Humphries and Co LTD, 1937. – 256 p.

становленні і розвиткові архівної науки і практики зіграли К. Стайлс (Айова), Д. Роуланд (Міссісіпі, один з делегатів 1-го Міжнародного конгресу архівів, Брюссель (1910)) та М. К. Нортон (перший віце-президент, четвертий президент Товариства американських архівістів).

Важливим також є розуміння регіональними архівістами США двох аспектів своєї роботи: (1) формування інформаційно-цілісних архівних колекцій (а не архівних фондів), (2) реалізація широко-масштабних програм публікації історичних джерел. Регіональні архівісти виявляли, обліковували, описували, копіювали документи в архівах різних країн. У формуванні власних колекцій вони розробили свій, американський, варіант «принципу походження», що полягав у заміщенні поняття відсутніх оригіналів заради інформаційної повноти колекції (Д. Роуланд). Друга половина XIX – перша половина XX ст. є

епохою збереження історичних документів через їх публікацію. Видання історичних джерел у США також розпочалися у регіонах країни, архівістами і архівами історичних товариств. Архівістам штатів належить першість у розробці методів експертизи цінності документів (М. К. Нортон).

Вивчення діяльності американських архівістів регіонального рівня, усвідомлення їх здобутків наводить на думку про недостатність уваги до подібних наукових досліджень в Україні. Висвітлення наукового і практичного внеску у збереження документального надбання українського народу, у формування і розвиток архівної справи архівістів регіонального рівня піднесло б значення і популярність архівної професії, спонукало українську молодь до вивчення історії рідного краю і обрання архівістики шляхом свого життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко Л. Л. Теоретичний і практичний внесок видатних американських учених-архівістів у розвиток архівної справи в Сполучених Штатах Америки та заснування Національного архіву США // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 168. Т.180. Історія. – С. 100–109.
2. Cox Richard J. Public Records in Colonial Maryland // The American Archivist. – Vol. 37, № 2. – April, 1974. – P. 275.
3. Cox Richard J. Public Records in Colonial Maryland // The American Archivist. – Vol. 37, № 2. – April, 1974. – P. 263–275; Radoff Morris L. The Maryland Records in the Revolutionary War // The American Archivist. – Vol. 37, № 2. – April, 1974. – P. 277–285.
4. Lemmon Alfred E. The Archival Legacy of Spanish Louisiana's Colonial Records // The American Archivist. – Vol. 55, № 1. – Winter, 1992. – P. 142–154.
5. Joseph Barlow Felt. // The New-England Historical and Genealogical Register and Antiquarian Journal, published quarterly, under the direction of the New-England Historic, Genealogical Society for the year 1870. – Vol. XXIV. – Boston: Published by the Society, 17 Bromfield street, 1870. – № 1.
6. Eddy Howard Henry. The Archival Program of Pennsylvania // American Archivist. – Vol. 12. – № 3. – July, 1949. – P. 255–266; Evans B. Frank. The Many Faces of the Pennsylvania Archives // American Archivist. – Vol. 27. – № 2. – April, 1964. – P. 269–283.
7. Toplovich Ann. The Tennessee Historical Society at 150: Tennessee History «Just and True». // Tennessee Historical Quarterly. – Vol. 58. – Fall 1999. – P. 194–215.
8. Shambaugh Family Papers. RG 99.0152. Collection Dates: 1880s-1953 [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт спеціальних колекцій Бібліотеки Університету Айови. – Режим доступу : http://www.lib.uiowa.edu/spec-coll/archives/guides/shambaugh/shambaugh_family.htm.
9. Benjamin F. Shambaugh Award [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Історичного товариства штату Айова – Режим доступу : <http://www.iowahistory.org/about/assets/shambaugh-awards.pdf>; Benjamin F. Shambaugh Conference [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Університету штату Айова. – Режим доступу : <http://ir.uiowa.edu/shambaugh/>.
10. Petersen J. William. Iowa – The Challenge of the Archives // American Archivist. – Vol. 26. – № 3. – July, 1963. – P. 329.
11. McCain D. William. History and Program of the Mississippi State Department of Archives and History. // American Archivist. – Vol. 13. – № 1. – January, 1950. – P. 27–34.
12. Galloway Patricia. Archives, Power, and History: Dunbar Rowland and the Beginning of the State Archives of Mississippi (1902–1936) // American Archivist. – Vol. 69. – № 1. – Spring/Summer, 2006. – P. 79–116.
13. Evans Frank B. Modern Methods of Arrangement of Archives in the United States / Evans Frank B. // American Archivist. Vol. 29. – № 2. – April, 1966. – P. 245–246.
14. History of the Alabama Department of Archives and History [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Департаменту архівів і історії штату Алабама. – Режим доступу : <http://www.archives.alabama.gov/intro/adah.html>.
15. Lesser Charles H. A History of the South Carolina Department of Archives & History, 1905-1960. – South Carolina Department of Archives & History. – Columbia, South Carolina. – 2009. – 116 p.
16. Woody R.H. The Public Records of South Carolina // American Archivist. – Vol. 2. – № 4. – October, 1939. – P. 244–263.
17. Lesser Charles H. A History of the South Carolina Department of Archives & History... – С. 20.
18. Lesser Charles H. A History of the South Carolina Department of Archives & History... – С. 23.
19. Posner Ernst. American State archives. – University of Chicago Press, 1964. – 397 p. (P. 329).
20. Lesser Charles H. A History of the South Carolina Department of Archives & History... – С. 45.
21. Lesser Charles H. A History of the South Carolina Department of Archives & History... – С. 37–42.
22. Lesser Charles H. A History of the South Carolina Department of Archives & History... – С. 55.
23. Easterby J. H. The Archives of South Carolina. // American Archivist. – Vol. 15. – № 3. – July, 1952. – P. 241–247; Tryon Roy H. The South Carolina Archives: A Decade of Change and Program Development. // American Archivist. – Vol. 60. – № 2. – Spring, 1997. – P. 166–183.
24. Про Р. Д. В. Коннора див. : Левченко Л. Л. Теоретичний і практичний внесок видатних американських учених-архівістів у розвиток архівної справи в Сполучених Штатах Америки... – С. 106–107.
25. Jones H.G. North Carolina's Local Records Program // American Archivist. – Vol. 24. – № 1. – January, 1964. – P. 25–41; Sanford Terry. North Carolina—Three Hundredth Birthday // American Archivist. – Vol. 27. – № 1. – January, 1964. – P. 15–19; Jones H.G. Clio in the Courthouse: North Carolina's Local Records Program at Age Twenty-Five // American Archivist. – Vol. 49. – № 1. – Winter, 1986. – P. 41–51.
26. Lowell P. Howard. Building a Public Archives in Delaware for the Twenty-First Century // American Archivist. – Vol. 60. – № 2. – Spring, 1997. – P. 152–165.
27. Нортон М. К. Здание архива штата Иллинойс. Перевод с англ. Е. Н. Миловидовой // Документоведение и архивное дело за рубежом (Сборник рефератов, аннотаций и переводов). – М. : Главное архивное управление при Совете Министров СССР, 1972. – № 3 (19). – С. 99–114.

28. Norton Margaret Cross. Establishing Priorities for State Records : Illinois Experience. // American Archivist. – Vol. 5. – № 1. – January, 1942. – P. 18–27; Norton Margaret Cross. Some Legal Aspects of Archives. // American Archivist. – Vol. 8. – № 1. – January, 1945. – P. 1–11; Norton Margaret Cross. Norton on Archives : The Writings of Margaret Cross Norton on Archival and Records Management. / Ed. Thorton W. Mitchell. – Carbondale, Illinois: Southern Illinois University Press, 1975.
29. Norton Margaret Cross. The Illinois Records Management Survey // American Archivist. – Vol.19. – № 1. – January, 1956. – P. 51-57; Mitchell W. Thornton. The Illinois Records Management Survey // American Archivist. – Vol. 20. – № 2. – April, 1957. – P. 119–130.
30. Jones H. G. Archival Training in American Universities, 1938-68. // American Archivists. – Vol. 31, № 2. – April 1968. – P. 139.
31. White Jesse. Margaret Cross Norton: A Biographical Sketch [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Архіву штату Іллінойс. – Режим доступу : http://www.cyberdriveillinois.com/departments/archives/nortonbio.html#_5.

Рецензенти: Тригуб П. М., д.і.н., проф.;
Шкляж Й. М., д.і.н., проф.

© Левченко Л. Л., 2012

Дата надходження статті до редколегії 18.08.2012 р.

ЛЕВЧЕНКО Лариса Леонідівна (1969 р. н.). У 1992 р. закінчила Російський державний гуманітарний університет (Москва) за спеціальністю «Документознавство та інформаційні технології». Кандидат історичних наук, директор Державного архіву Миколаївської області.

Коло наукових інтересів: виникнення та розвиток архівної справи в США.